

Бурлака Владислав Васильович,
начальник відділу Головного слідчого
управління Національної поліції України

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ

Законодавство України значною мірою приділяє увагу забезпечення та дотримання прав неповнолітніх та малолітніх осіб, у тому числі щодо здійснення їх допиту. Національне законодавство з самого початку контакту поліції та малолітніх і неповнолітніх вживає заходи стосовно забезпечення їх прав.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає порядок допиту, у тому числі неповнолітнього, є Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України [1].

КПК України в статті 10 (Рівність перед законом і судом) передбачає, що у випадках і порядку, передбачених цим Кодексом, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями. Стаття 52 КПК України (Обов'язкова участь захисника) передбачає обов'язкову участь захисника в кримінальному провадженні щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, а також щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру (з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою).

Неповнолітні потерпілі мають загальні права та обов'язки, передбачені статтями 55 (Потерпілий), 56 (Права потерпілого), 57 (Обов'язки потерпілого), 59 (Законний представник потерпілого) КПК України.

Неповнолітні свідки мають права та обов'язки, передбачені статтями 65 (Свідок), 66 (Права і обов'язки свідка), 67 (Відповідальність свідка) КПК України.

Разом з тим, статтею 226 КПК України (Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи) передбачено окремі аспекти такого допиту, а саме його проведення у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; допит не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день; особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за відомо неправдиві показання; роз'яснення законному представнику, педагогу, психологу, лікарю їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

Слід зазначити, що КПК України не містить спеціалізованих принципів, якими слід керуватися у провадженнях щодо неповнолітніх, однак практика встановлення таких принципів набула поширення у документах міжнародного характеру. При цьому перелік і зміст таких принципів не є сталим та у різних джерелах викладений по-різному. Так, наприклад, Методичні рекомендації Комітету міністрів Ради Європи про правосуддя, доброзичливе до дитини, серед принципів кримінального провадження згадують: принцип участі; принцип найкращих інтересів дитини; принцип гідності; принцип захисту від дискримінації; принцип верховенства права.

Конвенції про права дитини надає можливість стверджувати про закріплення вказаною Конвенцією наступних принципів: відсутності дискримінації (стаття 2); найкращих інтересів дитини (стаття 3); права на життя та здоровий розвиток (стаття 6); права бути почутим (стаття 12); принципу гідності (частина 1 статті 40) [5].

Особливістю, також є проведення у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, що регламентовано статтею 232 (Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування) КПК України.

Крім того, у главі 38 КПК України (Кримінальне провадження щодо неповнолітніх) передбачено окремий порядок здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх підозрюваних. Відповідно до статті 484 КПК України (Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх) кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

Відповідно до частини другої статті 146 Кримінального кодексу України (Незаконне позбавлення волі або викрадення людини) незаконне позбавлення волі або викрадення малолітнього є кваліфікуючою ознакою цього злочину (частини статті), за який передбачено покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. Однак відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу під час розслідування злочинів середньої тяжкості здійснення негласних слідчих (розшукових) дій не передбачено. Відповідно під час розслідування кримінальних правопорушень передбачених статтею 146 Кримінального кодексу України особливо, що стосується неповнолітнього, допит є найбільш поширеним засобом отримання доказів [2].

Особливості допиту неповнолітнього, у тому числі під час досудового розслідування кримінальних правопорушень передбачених статтею 146 КПК України, пов'язані з наявністю специфічних рис їх психології. Деякі психологічні риси неповнолітніх можуть

перешкоджати отриманню повних та достовірних показань (йдеться про менший, ніж у дорослих, обсяг знань та досвіду, меншу здібність до концентрації уваги, менший розвиток аналітичних здібностей при сприйнятті та оцінці почуття, емоційність суджень та дій). Підлітки частіше від дорослих допускають помилки під час визначення відстані, відрізків часу, послідовності дій. Неповнолітні можуть використовувати поняття, терміни, які застосовують дорослі, перекручуючи їх реальний зміст або не розуміючи зміст, підтвердити запропоновані допитувачем формулювання, соромлячись запитати пояснення їх. Водночас неповнолітнім властиві точність сприйняття і тривалість утримання в пам'яті деталей події та властивостей предметів, які їх зацікавили.

Важливим елементом допиту є взаємодія слідчого з психологом під час допиту неповнолітнього, особливо для встановлення та підтримання психологічного контакту і довірливих відносин, здійсненні професійного спілкування з неповнолітнім, в подоланні бар'єрів і конфліктів у взаєминах з останнім, в ситуаціях протистояння, протидії з його боку, психологічна діагностика відповідності вербальної інформації, що надає допитуваний неповнолітній, його невербальній поведінці (емоційним реакціям, міміці, жестах) для виявлення неправдивих показань, замовчування інформації, що має значення для провадження, а також психологічна допомога неповнолітньому в здійсненні «виходу» із допиту, регуляція його психічного стану.

Так наприклад, Кіровоградським районним судом за вчинення злочину передбаченого ст. 166; ч. 1 ст. 125; ч. 2 ст. 126; ч. 2 ст. 146 Кримінального кодексу України було засуджено громадянку А., яка незаконно позбавив волі свого неповнолітнього сина Н., утримувала його в підвальному приміщенні не бажаючи виконувати обов'язки по догляду за дитиною та мордувала при цьому. В процесі розслідування злочину з відповідними фахівцями провела психолого-медико-педагогічна консультація. На основі діагностичного обстеження неповнолітнього Н. йому було встановлено діагноз легкої розумової відсталості. Проте, цей діагноз не вплинув на отримання належних доказів під час розслідування цього кримінального правопорушення, а свідчення потерпілого Н. були використані як належні докази при пред'явленні А. обвинувачення [3].

Слід звернути увагу, що сам порядок здійснення допиту неповнолітнього додатково до вимог КПК України регламентований криміналістичними методиками, які використовуються слідчими з метою належного та ефективного здійснення окремих слідчих (розшукових) дій, у тому числі допиту неповнолітнього.

На сьогоднішній день у особи, яка проводить допит дитини, є вибір щодо місця проведення допиту. Міжнародні стандарти, національне законодавство встановлюють, що допит має бути проведений у атмосфері, дружній до дитини з урахуванням її інтересів. Альтернативою допиту дитини вдома, за місцем вчинення злочину, у

школі, дитячому садочку є допит дитини у «зеленій кімнаті», або іншому приміщенні, з урахуванням методики «зеленої кімнати» [4].

Слід зазначити, що не всі категорії кримінальних правопорушень потребують застосування методики «зеленої кімнати». Організація роботи слідчого щодо здійснення кримінального провадження здійснюється на основі індивідуального підходу до кожного неповнолітнього, малолітнього з урахуванням її віку і ступеня розвитку. На нашу думку, актуальним є проведення допиту неповнолітнього, малолітнього за методикою «зеленої кімнати» у кримінальних провадженнях, щодо сексуального насильства та експлуатації, а також у кримінальних провадженнях щодо незаконного позбавлення волі та торгівлі дітьми.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України, від 13.04.2012 №4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України, від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень України. [http // www.court.gov.ua](http://www.court.gov.ua).

4. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю : методичні рекомендації / Сіренко М. В., Бондар В. С., Дударець Р. М., Цуцкірідзе М. С.; / Голов. слідч. управл. Націон. поліц. України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. – 150 с.

5. Конвенція ООН «Про права дитини» від 20 листопада 1989 року, ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

Бухтіярова Ірина Геннадіївна,

старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МЕТА Й НАПРЯМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

На жаль права дітей порушуються щоденно, негативні явища у дитячому середовищі почасти мають загрозливий характер, це свідчить про недосконалість існуючої системи адміністративно-правового захисту дитинства, прогалини в нормативно-правовому забезпеченні прав дітей, як повноцінних суб'єктів. Саме тому, на моє глибоке переконання, складовою концепції розвитку українського суспільства є комплексна державна політика захисту дитинства, зокрема і такий її окремий напрямок як адміністративно-правовий захист дитинства.